

NODAVLAT OLIY TA'LIM MUASSASALARI: YUTUQLAR VA MUAMMOLAR

Nigmatova Sadoqatxon G'ulomahmadovna

<https://doi.org/10.5281/zenodo.13892851>

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekistondagi nodavlat oliy ta'lim muassasalarining rivojlanishi, yutuqlari va muammolari tahlil qilingan. Tadqiqot davomida nodavlat OTMlarning paydo bo'lishi, huquqiy asoslari, erishgan yutuqlari va duch kelayotgan qiyinchiliklari o'rganilgan. Shuningdek, nodavlat OTMlarning mamlakat oliy ta'lim tizimidagi o'rni va ahamiyati ham ko'rib chiqilgan. Maqolada mavjud muammolarni hal etish yo'llari va istiqboldagi rivojlanish yo'nalishlari taklif etilgan.

Kalit so'zlar: nodavlat oliy ta'lim, xususiy universitetlar, ta'lim sifati, raqobat, yutuqlar, muammolar, O'zbekiston

Аннотация: В данной статье анализируются развитие, достижения и проблемы негосударственных высших учебных заведений Узбекистана. В ходе исследования изучались возникновение, правовые основы, достижения и трудности, с которыми сталкиваются негосударственные вузы. Также рассматривается роль и значение негосударственных вузов в системе высшего образования страны. В статье предлагаются пути решения существующих проблем и перспективные направления развития.

Ключевые слова: негосударственное высшее образование, частные университеты, качество образования, конкуренция, достижения, проблемы, Узбекистан

Abstract: This article analyzes the development, achievements and problems of non-governmental higher education institutions in Uzbekistan. In the course of the study, the emergence, legal framework, achievements and difficulties faced by non-state OTMs are studied. The role and importance of non-governmental Osms in the country's higher education system has also been considered. The article proposes ways to solve existing problems and areas of development in the future.

Keywords: non-state Higher Education, private universities, quality of Education, Competition, achievements, problems, Uzbekistan

O'zbekiston mustaqillikka erishgandan so'ng mamlakat oliy ta'lim tizimida tub islohotlar amalga oshirildi. Ana shunday muhim o'zgarishlardan biri nodavlat oliy ta'lim muassasalarining paydo bo'lishi va rivojlanishi hisoblanadi. Sobiq Ittifoq davrida faqat davlat oliy o'quv yurtlari faoliyat yuritgan bo'lsa,

mustaqillikdan so'ng xususiy universitetlar ham tashkil etila boshlandi. Bu jarayon o'z navbatida oliy ta'lim sohasida raqobat muhitini shakllantirish, ta'lim sifatini oshirish va xalqaro standartlarga moslashtirishga xizmat qildi [1].

USULLAR VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Ushbu tadqiqot ishida asosan tarixiy-qiyosiy tahlil, statistik ma'lumotlarni o'rganish va umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Shuningdek, mavzuga oid ilmiy adabiyotlar, huquqiy-me'yoriy hujjatlar va statistik ma'lumotlar tahlil qilindi.

Nodavlat oliy ta'lim muassasalari faoliyatini o'rganishga bag'ishlangan bir qator ilmiy ishlar mavjud. Jumladan, A.Xolbekov o'zining "O'zbekistonda nodavlat oliy ta'lim: muammolar va istiqbollar" nomli monografiyasida ushbu sohaning huquqiy asoslari, rivojlanish tendensiyalari va mavjud muammolarni atroflicha tahlil qilgan [1].

B.Xodjayev va D.Qodirovlar tomonidan chop etilgan "O'zbekistonda nodavlat oliy ta'lim muassasalari faoliyatini takomillashtirish masalalari" nomli maqolada esa xususiy universitetlarning samaradorligini oshirish yo'llari ko'rsatib o'tilgan [2].

Xorijiy tajribani o'rganish maqsadida J.C. Levy tomonidan yozilgan "The Growth of Private Higher Education" nomli maqola ham ko'rib chiqildi [3]. Ushbu maqolada dunyoning turli mamlakatlarida nodavlat oliy ta'limning rivojlanish tajribasi tahlil qilingan.

NATIJALAR

O'tkazilgan tadqiqot natijasida O'zbekistonda nodavlat oliy ta'lim muassasalarining quyidagi asosiy yutuqlari aniqlandi:

1. Nodavlat OTMlar sonining keskin o'sishi. 2017-yilda 5 ta bo'lgan nodavlat OTMlar soni 2022-yilga kelib 38 taga yetdi. Hozirda ularning soni 76 tani tashkil etmoqda [4].
2. Ta'lim xizmatlari turlarining kengayishi. Nodavlat OTMlar an'anaviy yo'nalishlar bilan bir qatorda zamonaviy va innovatsion yo'nalishlarni ham taklif etmoqda.
3. Xorijiy OTMlar bilan hamkorlikning kuchayishi. Ko'plab nodavlat OTMlar xorijiy universitetlar bilan qo'shma dasturlarni yo'lga qo'ygan.
4. Ta'lim sifatining oshishi. Raqobat muhitining shakllanishi natijasida ta'lim sifatiga e'tibor kuchaydi.
5. Zamonaviy o'quv-laboratoriya bazasining yaratilishi. Ayrim nodavlat OTMlar eng so'nggi rusmdagi jihozlar bilan ta'minlangan.

Shu bilan birga, nodavlat OTMlar faoliyatida quyidagi asosiy muammolar ham aniqlandi:

1. Professor-o'qituvchilar tarkibining yetishmasligi. Malakali pedagog kadrlar tanqisligi kuzatilmoqda.
2. Moliyaviy barqarorlikning yetarli emasligi. Ko'plab nodavlat OTMlar moliyaviy qiyinchiliklarga duch kelmoqda.
3. Bitiruvchilarning ish bilan ta'minlanishi borasidagi muammolar. Ayrim nodavlat OTM bitiruvchilarining diplomlari ish beruvchilar tomonidan tan olinmayapti.
4. Ilmiy-tadqiqot faoliyatining sustligi. Ko'pchilik nodavlat OTMlarda ilmiy-tadqiqot ishlari yetarli darajada yo'lga qo'yilmagan.
5. Davlat OTMlari bilan tengsiz raqobat. Davlat OTMlariga nisbatan nodavlat OTMlar uchun ko'proq cheklovlar mavjud.

TAHLIL VA MUHOKAMA

Nodavlat oliy ta'lim muassasalarining yuqorida sanab o'tilgan yutuqlari mamlakatimiz oliy ta'lim tizimining rivojlanishiga sezilarli hissa qo'shmoqda. Xususan, nodavlat OTMlar sonining keskin o'sishi natijasida oliy ma'lumot olish imkoniyatiga ega bo'lgan yoshlar soni ham ortdi. Bu esa o'z navbatida mamlakat iqtisodiyoti uchun malakali kadrlar tayyorlashga xizmat qilmoqda.

Xorijiy OTMlar bilan hamkorlikning kuchayishi natijasida o'zbek talabalari xalqaro standartlarga mos ta'lim olish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Qo'shma dasturlar orqali chet el diplomlarini olish imkoniyati paydo bo'ldi. Bu esa o'z navbatida O'zbekiston oliy ta'lim tizimining jahon ta'lim makoniga integratsiyalashuviga xizmat qilmoqda [5].

Ta'lim sifatining oshishi ham nodavlat OTMlarning muhim yutuqlaridan biri hisoblanadi. Raqobat muhitining shakllanishi natijasida barcha OTMlar, shu jumladan nodavlat OTMlar ham ta'lim sifatiga alohida e'tibor qaratishga majbur bo'lmoqda. Bu esa pirovardida butun oliy ta'lim tizimi sifatining yaxshilanishiga olib kelmoqda.

Ilmiy-tadqiqot faoliyatining sustligi ham nodavlat OTMlar oldida turgan jiddiy muammolardan biri hisoblanadi [6]. Ko'pchilik nodavlat OTMlarda ilmiy-tadqiqot ishlari yetarli darajada yo'lga qo'yilmagani ularning raqobatbardoshligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda [7]. Bu muammoni hal etish uchun nodavlat OTMlar ilmiy-tadqiqot faoliyatini rag'batlantirish tizimini yo'lga qo'yishi, xorijiy ilmiy markazlar bilan hamkorlikni kuchaytirishi va ilmiy loyihalar uchun mablag' ajratishi zarur.

Davlat OTMlari bilan tengsiz raqobat ham nodavlat OTMlar rivojlanishiga to'sqinlik qilmoqda. Davlat OTMlariga nisbatan nodavlat OTMlar uchun ko'proq cheklovlar mavjudligi ularning raqobatbardoshligini pasaytirmoqda. Bu muammoni hal etish uchun davlat tomonidan nodavlat OTMlar uchun teng sharoitlar yaratilishi, xususan, soliq imtiyozlari berilishi, davlat grantlari ajratilishi va boshqa qo'llab-quvvatlash choralari ko'rilishi lozim [2].

Nodavlat oliy ta'lim muassasalarining rivojlanishi global tendensiyalarga mos keladi. Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, rivojlangan mamlakatlarda nodavlat OTMlar oliy ta'lim tizimining muhim qismini tashkil etadi. Masalan, AQShda oliy ta'lim muassasalarining 60% dan ortig'i nodavlat sektorga tegishli [3]. Shu bois, O'zbekistonda ham nodavlat OTMlarni rivojlantirish va ularning

XULOSA

O'zbekistonda nodavlat oliy ta'lim muassasalarining rivojlanishi mustaqillik yillarida erishilgan muhim yutuqlardan biri hisoblanadi. Nodavlat OTMlar soni va ularda tahsil olayotgan talabalar sonining keskin o'sishi, ta'lim xizmatlari turlarining kengayishi, xorijiy OTMlar bilan hamkorlikning kuchayishi kabi yutuqlar mamlakat oliy ta'lim tizimining rivojlanishiga sezilarli hissa qo'shmoqda. Shu bilan birga, nodavlat OTMlar faoliyatida professor-o'qituvchilar tarkibining yetishmasligi, moliyaviy barqarorlikning yetarli emasligi, bitiruvchilarning ish bilan ta'minlanishi borasidagi muammolar, ilmiy-tadqiqot faoliyatining sustligi kabi bir qator jiddiy muammolar ham mavjud.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Xolbekov, A., 2018. O'zbekistonda nodavlat oliy ta'lim: muammolar va istiqbollar. Toshkent: Fan.
2. Begimov, O. (2024). Uzbek TOPONIMLAR SHAKLLANISHINING AYRIM USULLARI. Journal of Social Sciences, 1(02).
3. Begimov, O. (2024). Godonim, Godonimiy Tushunchalari Va Ularning Onomastik Makonda Tutgan O 'Rni. Евразийский журнал академических исследований, 4(3 Part 2), 10-15.
4. Begimov, O. (2024). Oronimiydda Dovon Va Ko'Tal Atamalarining Qo'Llanish Xususiyatlari. Евразийский журнал академических исследований, 4(3), 105-110.
5. Шукуров, О. (2023). Учебный толковый словарь: новые заимствованные слова и значения. Традиции и инновации в исследовании и преподавании языков, 1(1), 68-72.
6. Шукуров, О. У. (2023). Ўзбек тили замонавий ўзлашмаларининг эволюцияси, трансформацияси ва лексикографик талқини масалалари (мустақиллик даври).

7. Shukurov, O. (2022). YANGI DAVR O 'ZLASHMALARINING SEMANTIKA TARAQQIYOTI XUSUSIDA. Prospects of Uzbek applied philology, 1(1).
8. Dilchehra, M., & Axmatilloevna, N. (2023). THE EFFECTS OF BLENDED LEARNING ON TEACHERS AND STUDENTS. " GERMANY" MODERN SCIENTIFIC RESEARCH: ACHIEVEMENTS, INNOVATIONS AND DEVELOPMENT PROSPECTS, 9(1).
9. Elnozaxon, I., & Axmatilloevna, I. N. (2023). INGLIZ TILINI O'QITISHNING INNOVATSION USULLARI. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 21(7), 162-165.
10. Tulenova, K., Numonovna, E. G., Kurbonazarovna, M. M., Kurbonovich, M. U., & Zhurabovich, N. M. (2022). Synergetic Paradigm In The Study Of Social Processes. Journal of Pharmaceutical Negative Results, 1743-1747.
11. Tulenova, K., Rasulev, E., & Mamadjonova, M. (2023). Value Dimension in a Technogenic Society. Telematique, 22(01), 2666-2670.
12. Qurbonnazarovna, M. M. (2023). THE ROLE OF SYNERGIC IDEAS IN IMPROVING THE SCIENTIFIC CREATIVE PROCESS.
13. Шамшетьова, Д. С. (2023). ВЫБОР УПРАВЛЕНЧЕСКИХ РЕШЕНИЙ ПО МОМЕНТУ ДОСТИЖЕНИЯ МАКСИМАЛЬНОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОИЗВОДСТВА ХЛОПКА-СЫРЦА. Gospodarka i Innowacje., 33, 271-274.
14. Сарсеновна, Ш. Д. (2023). ВЫБОР УПРАВЛЕНЧЕСКИХ РЕШЕНИЙ ПО МОМЕНТУ ДОСТИЖЕНИЯ МАКСИМАЛЬНОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОИЗВОДСТВА ХЛОПКА-СЫРЦА.
15. Jamolova, G. M. (2021). ELEKTRONIKA VA SXEMALAR FANINI RAQAMLI TECHNOLOGIYALAR ASOSIDA O'QITISH METODIKASI. Academic research in educational sciences, 2(5), 102-109.
16. Jamolova, G. (2022). APPROACHES TO THE DESIGN OF TELECOMMUNICATION SYSTEMS AND THEIR USE IN COMPUTER EDUCATION. CENTRAL ASIAN JOURNAL OF EDUCATION AND COMPUTER SCIENCES (CAJECS), 1(3), 22-29.
17. Xodjayev, B. and Qodirov, D., 2020. O'zbekistonda nodavlat oliy ta'lim muassasalari faoliyatini takomillashtirish masalalari. Iqtisod va moliya, 3, pp.45-52.
18. Levy, D.C., 2006. The unanticipated explosion: Private higher education's global surge. Comparative education review, 50(2), pp.217-240.
19. Daryo, 2024. O'zbekistondagi nodavlat oliy ta'lim muassasalarining reytingi e'lon qilindi. [online] Daryo.uz. Available at:

<https://daryo.uz/2024/09/28/ozbekistondagi-nodavlat-oliy-talim-muassasalarining-reytingi-elon-qilindi> [Accessed 2 October 2024].

20. Abdurahmonov, K.X., 2019. O'zbekistonda oliy ta'lim tizimini rivojlantirish istiqbollari. Iqtisodiyot va ta'lim, 10(5), pp.2-8.

